

EBELİĞİN TEMEL KAVRAMLARI

İnsan, Sağlık, Çevre, Ebelik

Prof. Dr. Sibel ERKAL İLHAN

Kavramlar

Kavramlar algılama,
yargılama yolu ile gerçekleşir.

Duyular aracılığı ile olgular,
imajlar ve objeler algılanır

Yargılanıp zihnimizde soyut bir
hale getirilir.

İmaj içeren bu soyut düşünceye
kavram denir.

Kavramların Özellikleri

- Soyuttur
- Geneldir
- Ölçülebilir
- Bellekte saklanarak
- Gerektiğinde ortaya çıkarlar

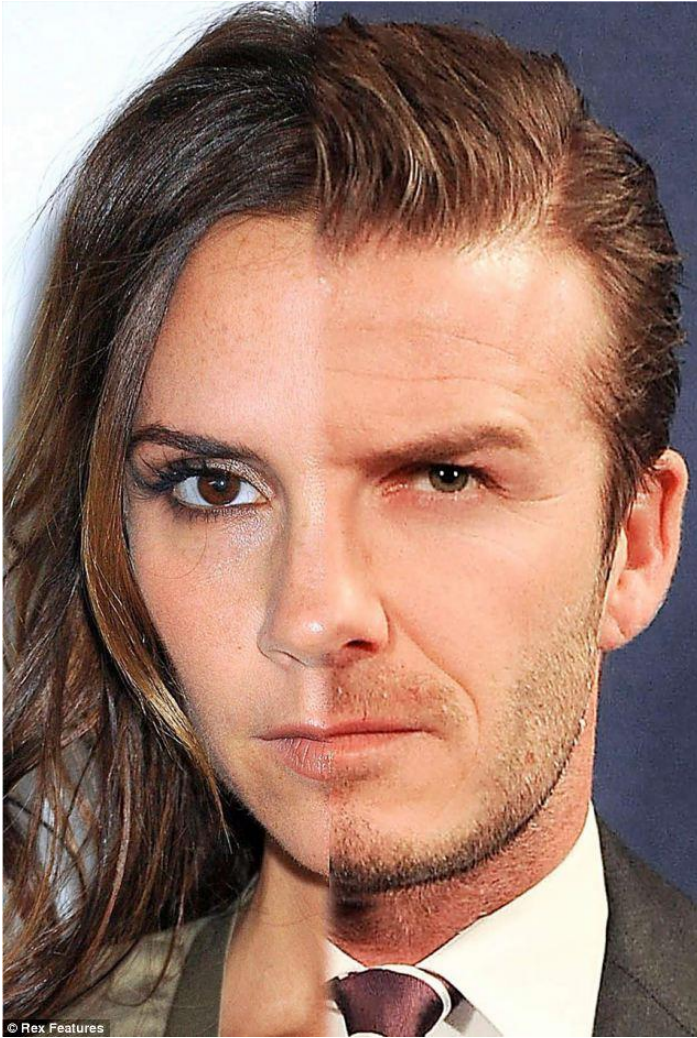
KURAM

- Yunanca'dan gelen kuram sözlükte '**görüş**' anlamına gelir.
- Kuramlar varsayımlarla başlar, olayları açıklama, irdeleme ve sonuçları kontrol etmeye yarar.

Kuramın Özellikleri

- Kavramlar arasında ilişki sağlar
- Mantıklı olmalıdır
- Bilimsel bilgi içeriğinin artmasına katkıda bulunmalıdır
- Uygulamayı geliştirmek için kullanılabilir olmalıdır
- Diğer geçerli kuram, yasa ve ilkelerle uygunluk göstermelidir

İNSAN KAVRAMI

İNSAN Gelişimini etkileyen etmenler

- Kalıtım
- Zaman
- Çevre

İnsan

- Kendine özgü
- Tek
- Biricik

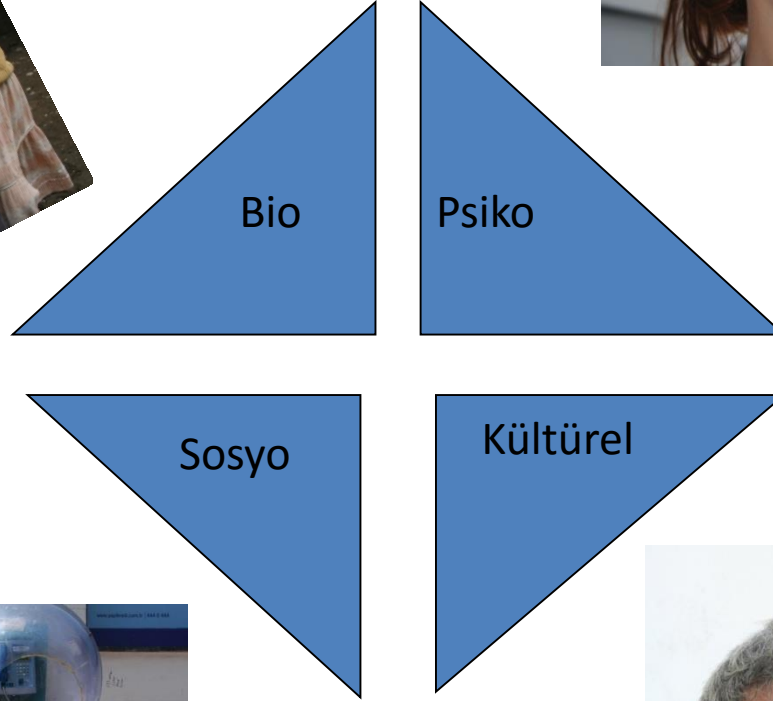
İNSANIN ÖZELLİKLERİ

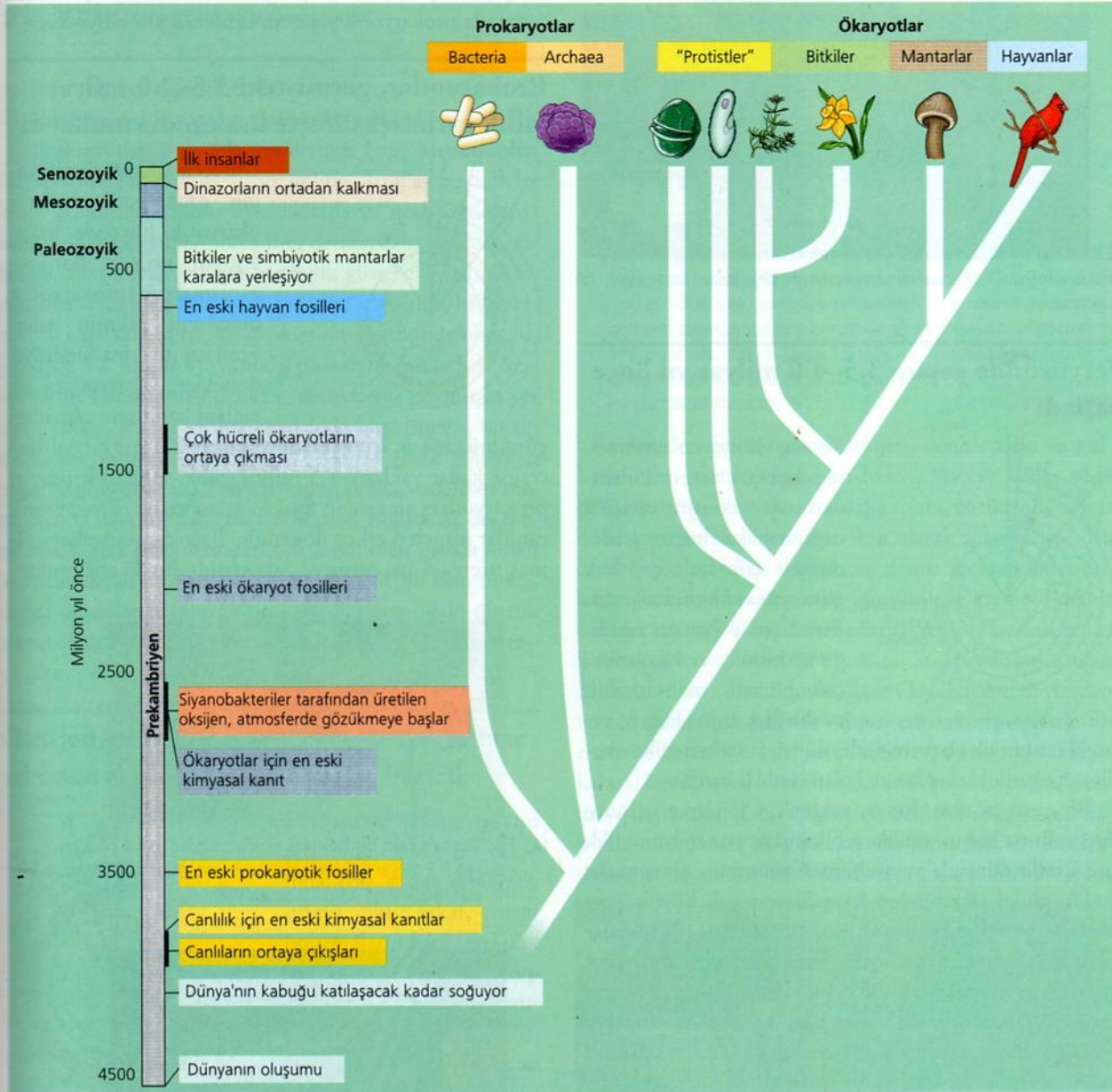
- Stresle başedebilir
- İç dengesini koruyabilir
- Strese karşı bir bütün olarak tepki verir
- Bireysel değerlere sahiptir
- Öğrenerek davranışlarını değiştirebilir
- İçinde yaşadığı kültürün parçasıdır

İNSANIN ÖZELLİKLERİ

- Otonomisini sürdürebilir
- Davranışları bir amaca yöneliktir
- Bilinmeyenle karşılaştığında kaygı yaşar
- Başarılı uyum davranışlarını öğrenerek gelişebilir
- Tek başına değil toplu yaşamı seçer
- Yorum yapmaya eğilimlidir
- Hayatına ve güvenliğine önem verir, temel gereksinimleri vardır

İNSAN

ŞEKİL 26.1 Canlıların tarihinde bazı büyük olaylar. Bazı olayların zamanlanması, fosil kanıtlara dayandırılmıştır. Diğer "tarihler" kimyasal kanıtlara ya da moleküler saate dayandırılmıştır (Bkz. Bölüm 25). Sistematikçiler, "Protista" adı verilen oldukça çeşitlilik gösteren ökaryotların filogenisini de içine alacak şekilde, canlıların büyük dallarının evrimsel tarihini değerlendirmeye devam etmektedir.

İnsanın gelişimi

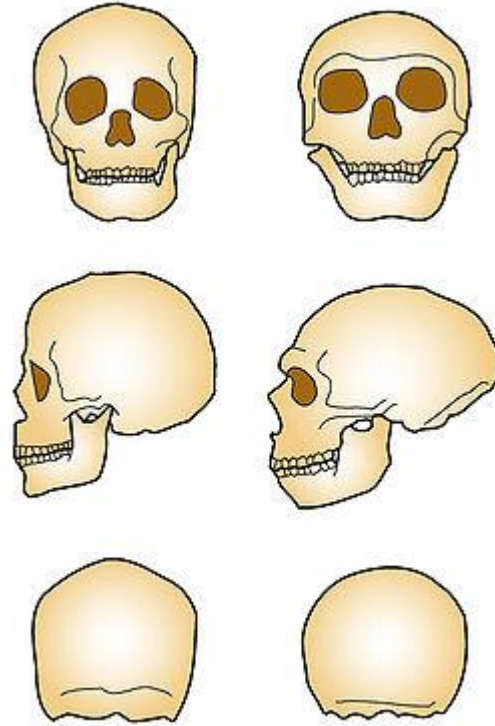
- Evrim teorisine göre **insan türünün evrimi** , zamanımızdan yaklaşık 3,5 milyon yıl önce başlamıştır.
- İnsan adını hak eden başlangıç noktası ise Homo cinsinin ortaya çıkması ile olmuştur. Çağdaş tipte homo sapiens altürünün ilk ırkı olan Cro-magnon insanı ise zamanımızdan 50 bin yıl önce ortaya çıkmıştır.

Tür	Yaşadığı zaman (Milyon yıl önce)	Yaşadığı yer	Yetişkinlerin boyu	Yetişkinlerin ağırlığı	Beyin Hacmi (cm ³)	Fosil kayıtları	Cins isminin keşfediliş/kayıtlara geçiş yılları
H. habilis	2.2 – 1.6	Afrika	1.0–1.5 m	33–55 kg	660	çok	1960/1964
H. erectus	2 – 0.03	Afrika, Avrasya (Cava Adası, Çin, Kafkaslar)	1.8 m	60 kg	850 (önceleri) – 1100 (sonraki zamanlarda)	çok	1891/1892
H. rudolfensis	1.9	Kenya				1 adet kafatası	1972/1986
H. georgicus	1.8	Gürcistan Cumhuriyeti			600	az	1999/2002
H. ergaster	1.9 – 1.4	Doğu ve Güney Afrika	1.9 m		700–850	çok	1975
H. antecessor	1.2 – 0.8	İspanya	1.75 m	90 kg	1000	2 bölge	1997
H. cepranensis	0.9 – 0.8?	İtalya			1000	1 adet kafatasının üst kısmı	1994/2003
H. heidelbergensis	0.6 – 0.25	Avrupa, Afrika, Çin	1.8 m	60 kg	1100–1400	çok	1908
H. neanderthalensis	0.35 – 0.03	Avrupa, Batı Asya	1.6 m	55–70 kg (yapılı bünye)	1200–1700	çok	(1829)/1864
H. rhodesiensis	0.3 – 0.12	Zambiya			1300	oldukça az	1921
H. sapiens sapiens	0.2 – present	dünya genelinde	1.4–1.9 m	50–100 kg	1000–1850	halen yaşamakta	—/1758
H. sapiens idaltu	0.16 – 0.15	Etiyopya			1450	3 adet kafa kemiği	1997/2003
H. floresiensis	0.10 – 0.012	Endonezya	1.0 m	25 kg	400	7 birey	2003/2004

Neandartel insan

Modern insan ile kafatası karşılaştırması

İnsanı Anlamada Sistem Teorisi

- **SİSTEM VE ALT SİSTEMLER**

- Hücre, doku organ, sistemlerden oluşan İNSAN
- Psikolojik, sosyal ve kültürel yapısı olan İNSAN
- Sistem faaliyetlerinin durması yönündeki eğilim (entropi)

- **KAPALI VE AÇIK SİSTEMLER**

- İnsan açık bir sistemdir.
- İnsan yaşamını sürdürmek için iç dengesini tehdit eden durumlarla (stresörlerle) karşı karşıyadır.
- Bu dengesi sağlamak için fizyolojik ve psikolojik mekanizmalarla yanıt verir (HOMEOSTASİS)

SAĞLIK KAVRAMI

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ World Health Organization (WHO) sağlığı:

- Fiziksel, mental ve sosyal yönden tam bir iyilik hali, hastalık ya da güçsüzlüğün yokluğu olarak tanımlar.

DSÖ' nün tanımını sağlığa daha bütüncül kavram getiren şu karakteristik özellikleri içerir:

- Bireyi bütün bir sistem olarak ele alır.
- Bireyin iç ve dış çevreden etkilendiğini kabul eder.
- Yaşamda bireyin rolünün önemini kabul eder.

SAĞLIK

- Sağlık; iyilik hali, sağlıksızlık; hastalığın olması halidir.
- **Biyoloji bilimine göre sağlık**, hücrelerin optimum düzeyde işlev görmesi ve hücrelerarası uyumun olması olarak tanımlanır.
- **Psikoloji bilimine göre sağlık**, bireylerin beklenmedik olaylara karşı duygularıyla gösterdiği uyum yeteneğidir.
- **Sosyoloji bilimine göre sağlık**, bireylerin değişen çevre şartlarına gösterdiği uyum davranışlarıdır. Tüm sağlık çalışanlarınca kabul edilmiş bir sağlık tanımı yoktur.

SAĞLIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- Genetik özellikler
- Fizyolojik süreçler
- Psikolojik değişkenler
- Entelektüel ve ruhsal özellikler
- Çevresel faktörler
- Sosyal ve ekonomik koşullar
- İnanç ve bilgiler
- Bireysel davranış ve tutumlar

- **Subjektif olarak sağlık;** Bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden kendi durumunu algılamasıdır. Buna göre birey kendini hasta olmadığı halde hasta, hasta olduğu halde sağlıklı olarak algılayabilir.
- **Objektif olarak sağlık;** Doktor muayenesi ve tanı testleri sonuçlarına göre belirlenen veya Őüphe edilen hastalığın olmayıŐı hlidir.

Sağlığın Geliştirilmesi

- Sağlık düzeyini yükseltme bireyin ulaşabileceği maksimum sağlık düzeyini amaçlar.
- Sağlığı geliştirme çabaları hem pasif hem de aktif şekilde uygulanır.

- **Pasif olarak sağlığı geliştirme çabaları** bireyden katkı beklemeden, onlar için belirli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla yapılan çalışmalardan yaralanmaları sağlanarak yapılır:
- **Aktif olarak sağlığı geliştirme çabaları** ise bireylerin doğrudan katılımıyla gerçekleşir. Bu çalışmalarda öncelikle bireyler eğitilerek problemlerin farkına varmaları sağlanır. Sonrada problemlerini çözmeleri için girişimde bulunmaya yönlendirilirler.

Sağlık düzeyinin en önemli belirleyicileri

- Sigara içme
- Beslenme
- Alkol kullanımı
- İlaç bağımlılığı
- Araba kullanma
- Cinsellik ve kontraseptif kullanımı
- Aile ilişkileri
- Risk faktör değişiklikleri
- Başa çıkma ve adaptasyon
- Egzersiz

Sağlığın Değerlendirilmesi

- Bireyin biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve kültürel açıdan sağlık düzeyi tespit edilir.
- Kayıtlardan, bireyin fiziksel muayenesinden birey ve yakınları ile kurulan iletişim ve gözlemlerden yararlanır.

Sağlığın fiziksel, psikolojik, ve sosyal yönleriyle bireyin bir bütün olarak ele alınması “BÜTÜNCÜL SAĞLIK GÖRÜŞÜNÜ” (Holistik Görüş) oluşturur.

Sağlık hizmetlerinde bireyin
sağlığını sürdürmek ve
hastalıklardan korumak
amaçlanmaktadır.

KORUMANIN ÜÇ AŞAMASI

- Birincil koruma
- İkincil koruma
- Üçüncül koruma

Hastalık

- Hastalık, rahatsızlık veya sağlık durumundan sapma olarak tanımlanır.
- Hastalığın daha geniş bir anlamı; vücut organ veya sistemlerinin normal fonksiyonlarını yapamaması sonucu biyolojik ve fizyolojik değişikliği ifade eder.

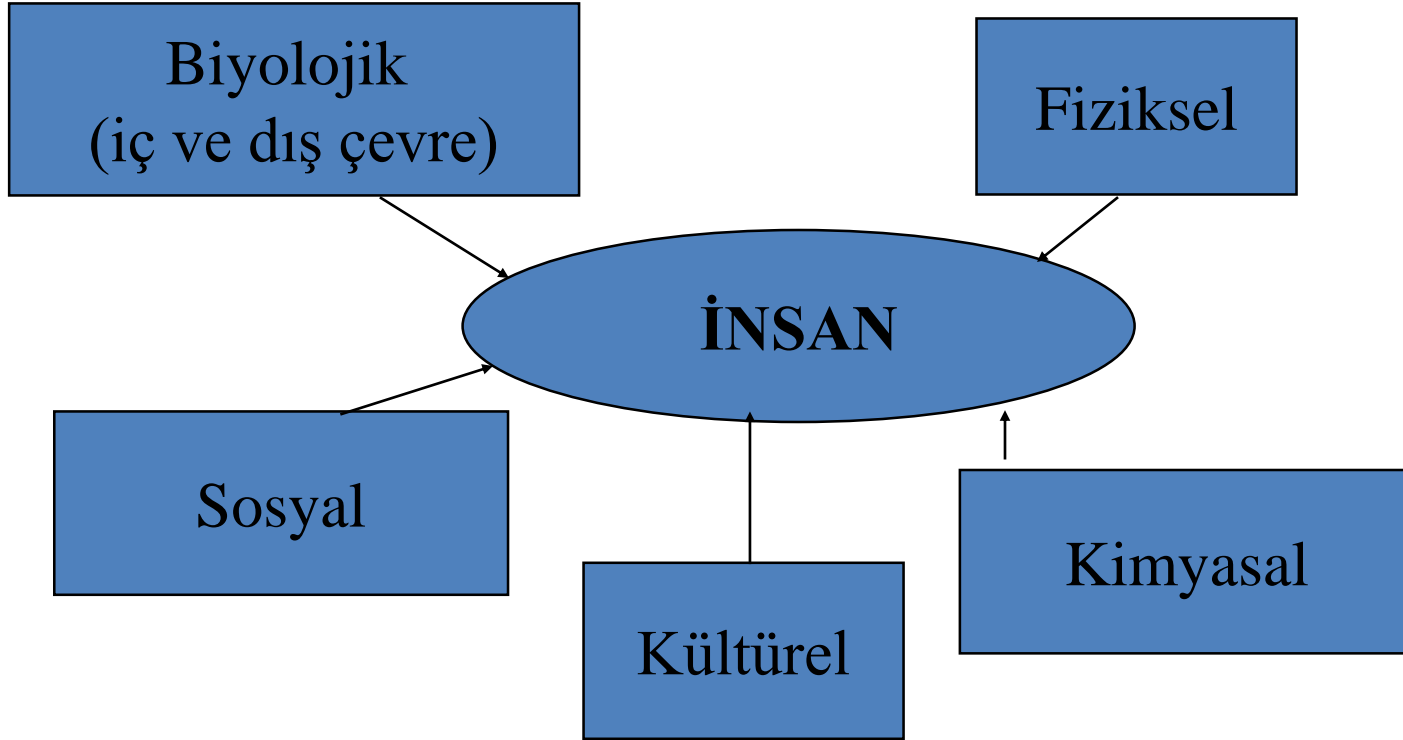
- **Claude Bernard**, hastalığın hem iç ortamdaki dengenin bozulması, hem de iç ortamla dış ortam arasındaki ilişkilerin bozulmasından kaynaklandığını ve hastalığın bu dengenin düzelmesi çabası olduğunu öne sürmüştür.
- **Cannon'a** göre hastalık homeostatik dengenin bozulması halidir. Hastalık bireyin çevresi ile uyumu, etkileşimi, üretkenliğini, verimliliğini, kendi içindeki denge durumlarını bozar.

Çevre Kavramı

- **Biyolojik Çevre**
- **Fiziksel Çevre**
- **Sosyal Çevre**
- **Kültürel Çevre**

ÇEVRE

Biyolojik Çevre

- Bireyin bedensel yapısı
- Bireyin yakın çevresinde bulunan hava, su, toprak gibi yaşam için gerekli koşulları sağlayan ortam
- Tüm canlıların içinde bulunduğu ortam

Biyolojik çevre

- Beden dışı biyolojik çevre
- Beden içi biyolojik çevre

Beden dışı biyolojik çevre

- Güneş, ısı, oksijen, karbondioksit, organik yapılar
- Tüm bitkiler
- Hayvanlar
- Mikroorganizmalar

Biyoklimatoloji

- Atmosferin canlılar üzerindeki etkilerini inceleyen bilim dalıdır.

Beden içi biyolojik evre i değişkenler

- Yaş
- Cins
- Irk
- Kalıtım
- Zeka
- Motivasyon

Fizyolojik süreçler

- Homeostasis
- Biyolojik ritimler
- Uyum mekanizmaları

Homeostasis

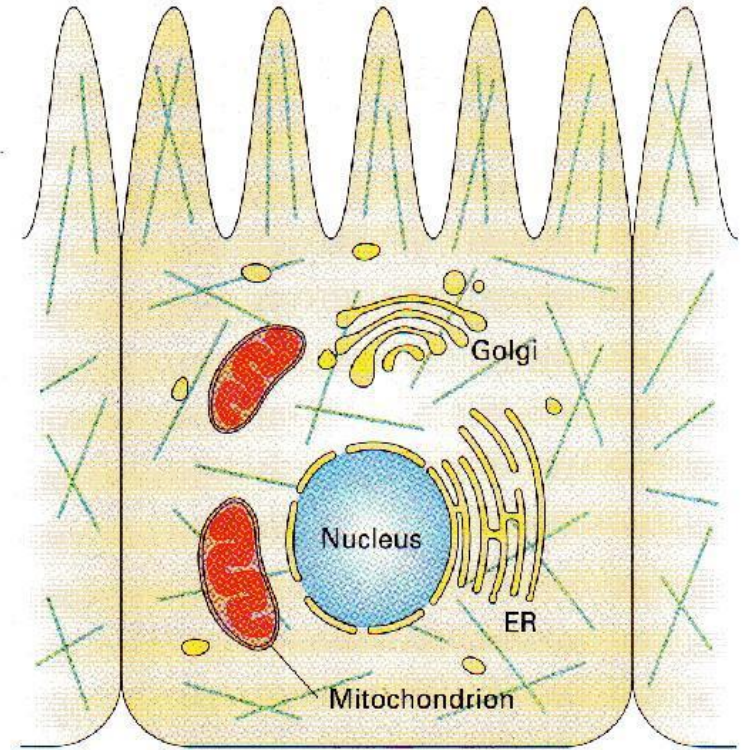
- Bedenin iç dengesinin korunması ve sürdürülmesi

Biyolojik ritimler

- Uyku-uyanıklık
- Diurnal,: çalışma saatleri ile sınırlı ritm
- Sirkadiyen: 20-28 saatte bir
- Ultradyen ve İnfradyen ritimler: bir haftalık ya da aylığa göre 24 saatten daha az sıklık gösteren

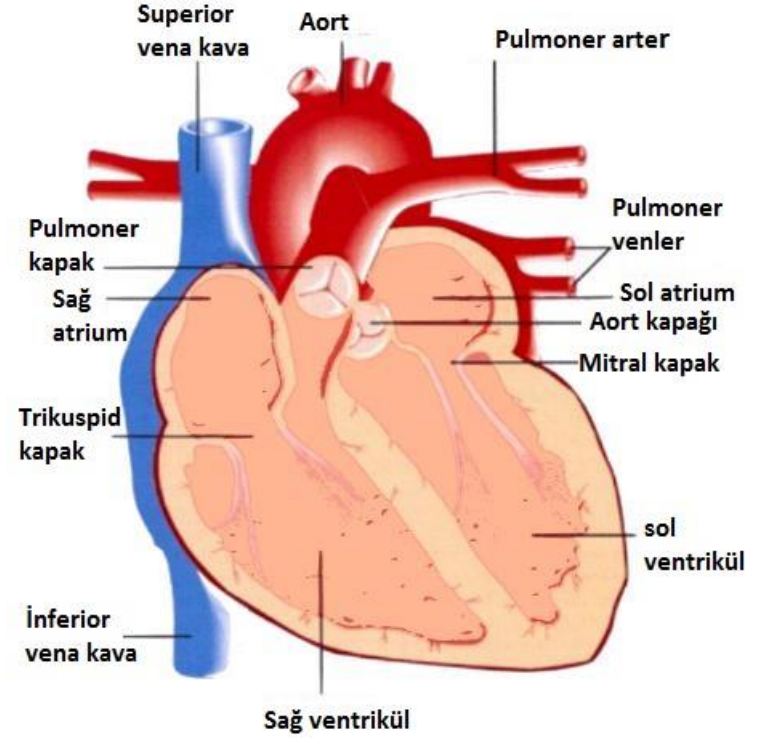
Beden onarım mekanizmaları

- Hücre yenilenmesi
- Yara iyileşmesi

Eski hücrelerin yerini yenilerinin alması.

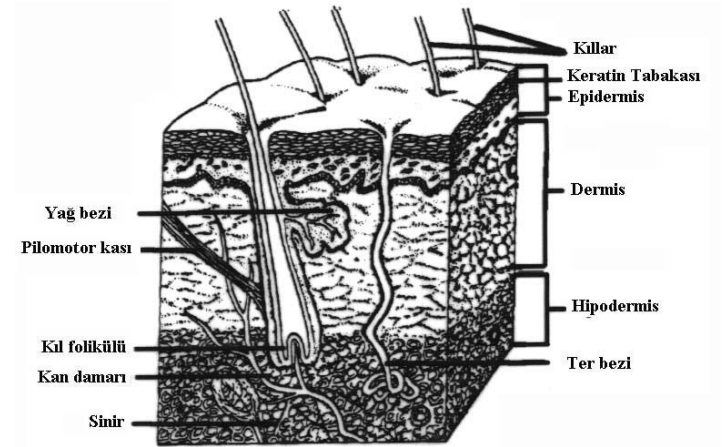
- **KALP 20 YIL**
New York
Üniversitesi'nden
Dr. Piero Anversa,
kalbin 20 yılda
kendini
yenilediğini
kanıtladı

Resim-Kalbin Yapısı

CİLT 2 HAFTA

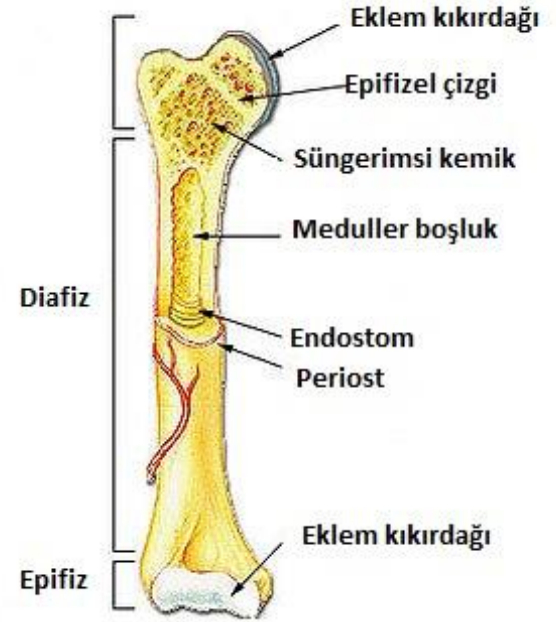
- Hava ve suyu kirleten kimyasal maddeler nedeniyle üstderi, her iki haftada bir yenileniyor.

Resim-Derinin Yapısı

KEMİK 10 YIL

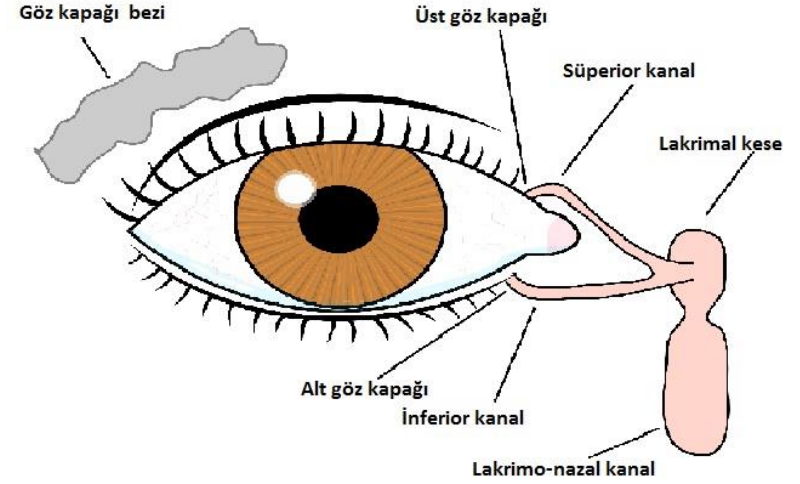
- İskelet de vücudun sürekli yenilenen bölümlerinden. 10 yılda bir kilometreyi sıfırlıyor.

Resim-Kemiğin Yapısı

Gözler

- Kornea tabakasının haricinde, kendini yenileme özelliğine sahip değil

Resim-Gözün Yapısı

Fiziksel Çevre

- İçinde yaşadığımız dünya
- Evren
- Hava, su, toprak
- Yaşadığımız ortam, çevre ve şehir

Roma Antlaşmasının “Çevre” başlıklı dokuzuncu bölümünde yer alan 174. maddeye göre, “Çevre Politikasında Topluluk aşağıdaki amaçları izleyecektir

- Çevrenin korunması ve kalitesinin yükseltilmesi
- İnsan sağlığının korunması
- Doğal kaynakların ihtiyatlı ve akılcı kullanılması
- Bölgesel ya da global çevre sorunları ile ilgili önlemleri uluslararası düzeye taşımak

Çevre sorunları II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkmıştır. Bu sorunların sanayileşme ile birlikte geliştiği ve bölgesel olduğu düşünülüyordu. Çevrenin insanlık üzerindeki etkileri son 20 yılda ortaya çıkmıştır.

Tüm insanlığı tehdit eden başlıca global çevre sorunları:

- İklim değışmesi,
- Sera etkisi,
- Ozon tabakasının incelmesi
- Hızlı nüfus artışıdır.

- Bölgesel Çevre Sorunları ise, daha çok ortaya çıktıkları bölgedeki eko sistemleri ve dolayısıyla insanları tehdit eden sorunlardır. En önemlileri ise, Eko sistemlerin tahribi ve Biyolojik zenginliğin kaybolmasıdır.
- Mahallî Çevre Sorunlarına gelince, bunlar daha çok ortaya çıktıkları yerleri tehdit eden sorunlar olup başlıcaları: Atık Maddeler (Çöpler), Sanayi ve Kimyasal Atıklar ve Zehirli Atıklardır.

Hava Kirliliği ve Asit Yağmurları

Ozon Tabakasının İncelmesi

Suların Kirlenmesi

Nüfus Artışı

Çarpık Şehirleşme

Kimyasal Atıklar

Toprak Kirlenmesi ve Erozyon

Ormanların yok olması

Kimyasal

- Metaller (civa, kurşun, kobalt, bakır, demir)
- Endüstriyel kimyasallar (solvan, boya maddeleri, deterjanlar, beyazlaştırıcı ajanlar)
- Kozmetik ajanlar (ruj, sprey, saç boyaları)
- Gıda katkıları (renklendiriciler, tatlandırıcılar)
- Pestisitler (DDT)

Sosyal Çevre

- İnsanın yakın ailesi
- Geniş çevresi
- Evrensel çevre

Kültürel çevre

- İnsana ilişkin bir kavram olarak kültür, tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve önem sistemidir.
- Bir grup insanın bireysel ve toplu yaşamlarını anlamada, düzenlemede ve yapılandırmada kullandıkları bir **inançlar ve adetler** sistemidir

Kültürün oluşmasında ikili bir süreç vardır;

- Birinci süreçte insan **pasif ve alıcı konumdadır**. Belli bir coğrafi çevrede yaşıyor, beslenme ve barınma ihtiyaçlarını orada gideriyordur. Doğayla kurulan bu öncül ilişki, yani ihtiyaçları doğrultusunda edindiği bilgi, dili, davranışları ve maddi üretim ve tüketim aletleri kültürün yaratılmasında birinci aşama olarak karşımıza çıkar.
- İkinci aşamada ise insan alıcı konumdan çıkar ve **üretmeye başlar**; yani yaşadığı çevreye etkin ve aktif bir güç olarak katılır.

Çevre Hakkı

- Çevre hakkı Anayasamızın 56. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; “herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşın ödevidir.” Anayasamız çevre hakkını; devletin ödevi, vatandaşın ödevi ve herkesin hakkı olarak üç açıdan düzenlenmiştir.

- Bilindiği üzere evre hakkının dile getirildiği ilk toplantı, Stockholm Konferansı olmuştur. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nın 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında Stockholm'de gerçekleştirildiği “İnsan evresi Konferansı”na 100'den fazla ülke temsilcisi katılmıştır.

Bu mektup 'Duwarmish' Kızılderililerin reisi Seattle tarafından 'Washington'daki büyük başkan'a topraklarının satılması üzerine 1854 yılında Amerikan Başkanı Franklin Pierce'ye ithafen yazılmış mektup:

- Şef Seattle mektubunda ABD Başkanına cevaben şöyle diyor:
- “Gökyüzünü, yeryüzünün sıcaklığını nasıl alıp satabilirsiniz ki?”
- “Bunu biz anlayamıyoruz, bize tuhaf geliyor” diyor Şef Seattle.
- “Biz ne havanın tazeliğine ve temizliğine ne de suyun ışıltısına sahibiz. Sahip olmadığımız bir şeyi bizden nasıl satın alabilirsiniz?”

Ebelik Kavramı

Olaylara ve kavramlara geniş bir bakış açısı ile bakabilmek ve değerlendirebilmek ebelerin sahip olması gereken en önemli özelliklerden biridir.

Ebelik Kavramı: Sağlık Bakanlığı'na göre ebe

- Ana-çocuk sağlığı hizmetlerini yürüten,
- Doğum öncesi, doğum, sonrası hizmetleri veren, doğum yaptıran
- 0-6 yaş grubu çocuk beslenme ve aşıları yapan,
- Aile planlaması, kişisel temizlik kuralları, ilk yardım, bulaşıcı ve sosyal hastalılardan korunma, savaşa ilgili konularda bireye , aileye, topluma sağlık eğitimi veren ,
- Doğum, ölüm istatistik verileri toplayan ,
- Değerlendiren kamu kuruluşları ile gerekli işbirliğini sağlayan
- İnsani ve ahlaki davranışları ile örnek,
- Sağlık bakanlığınca tescil edilmiş bir okuldan mezun olan meslek mensubudur.

Dünya Sağlık Örgütü ebeyi

- Gebelik sırasında, doğumda ve doğumdan sonra gerekli bakım ve danışmanlığı sağlamak, normal doğumları kendi sorumluluğunda yaptırmak, yenidoğanın bakımını, aile planlaması danışmanlığını yapmak üzere eğitilmiş kişi olarak tanımlar.

Uluslararası Ebeler Konfederasyonu'na (ICM) göre ebe;

- Gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde kadının bakımını sağlayan, gerekli tavsiyelerde bulunan, kendi sorumluluğunda doğumu gerçekleştiren, yenidoğanın bakımını sağlayan ve kadın ile işbirliği içinde çalışan, güvenilir ve sorumluluk sahibi bir profesyoneldir.
- Yine ICM ebeyi, sağlık danışmanlığı ve eğitiminde, yalnız kadın için değil toplum ve aile için de önemli bir görev alan bir sağlık personeli olarak görür. Bu görev, antenatal eğitim ve ebeveynliğe hazırlanma, cinsellik ve üreme sağlığı ve çocuk bakımını içerir.

Ebelik

toplumdaki tüm insanların sağlığı için:

sorumluluk almak,

sağlığı yükseltmek ve korumak,

hastalıkları önlemek için

düzenlenen çalışmalarda yer almaktır.

Ebelik Felsefesi Kavramları

- Bireyin sağlıklı bir ortamda yaşamaya hakkı vardır.
- Sağlıktan sapmalar olduğunda bireyin optimal sağlık bakımını almaya hakkı vardır.
- Kendine özgü bilgi ve duygular içeriği olan bağımsız bir sağlık disiplindir.
- Bireyi kendine özgü özelliği, kişiliği ve bütünlüğü içinde hak ve mahremiyetine saygı duyulmalıdır.
- Topluma hizmet götürmede diğer sağlık meslekleri ile sıkı işbirliği yapılması gerekir.

Ebelik Felsefesi Işığında Ebenin Sahip Olması Gereken Nitelikler

- Özgün bir meslek eğitiminden geçmiş,
- Bireye her türlü bakımı vermede bilgi, beceri ve anlayış geliştirmiş, bunları toplum yararına kullanmaya yönelik,
- Mesleğinde araştırmaya eğilimli,
- Meslektaşlarıyla grup/ekip bilincinde,
- Diğer sağlık meslekleri mensupları ile olumlu ilişkiler içinde, işbirliğine yatkın
- Meslek ahlak yasalarının bilincinde,
- Mesleğini geliştirmeye azimli,
- İnsan hak ve mahremiyetime saygılı,
- Özgür düşünüp, ne yapacağı konusunda mantıklı karar verebilen,
- Profesyonel statüsünü koruyabilen kişi olmalıdır.

Ebenin Sorumlulukları

- Sağlıklı/hasta bireye, aileye, topluma
- İşverene ve ulusuna
- Diğer meslek
üyelerine/meslektaşlarına
- Mesleki birlik/derneklere üyelik
- Tanı ve tedavi işlerinde diğer sağlık ekibi üyeleriyle karşı sorumludur

Dinlediğiniz için teŖekkürler.

